

REDACCIÓN E ADMINISTRACIÓN: EDITORIAL GALAXIA - Reconquista, 1 - VIGO

SUMARIO

	Páxinas
ENSAIOS	
<i>Unha pelengrinaxe aérea ao Xacobe de Galicia no século XIII</i> , por VICENTE ALMAZÁN	399
<i>Impresores galegos: Ignacio Aguayo y Aldemunde (1754-1819)</i> , por XOSÉ RAMÓN BARREIRO FERNÁNDEZ	410
<i>A influencia do galego sobre o sistema verbal e no uso de certas perifrases verbais do castelán de Galiza</i> , por CELSO ÁLVAREZ CÁCCAMO	423
<i>A importancia de "Cantares Gallegos": Libro de tradición e innovación</i> , por CATHERINE DAVIES	443
<i>O pensamento hermético em "La lámpara maravillosa" de Valle-Inclán</i> , por FERNANDO BARROS	453
ESCOLMA	
<i>Un signo no espacio</i> , por ITALO CALVINO. Trad. COSME BARREIROS	468
<i>Cinco cartas ao Faro</i> , por LUIS REI NÚÑEZ	473
PENEIRA DOS DÍAS	
<i>Os derradeiros días de Ramón de la Sagra</i> , por LUIS GONZALEZ GUITIÁN	477
<i>Onomástica galega. Os derivados de "Taxo", "Taxone" e "Taxario"</i> , por FROILÁN LOPEZ	484
<i>A propósito da recente edición de "The Early Architectural History of the Cathedral of Santiago de Compostela"</i> , de J. K. Conant, por XOSÉ CARLOS VALLE PÉREZ	487
<i>Sobre a origem de uma trindade toponómica galega: "Bergunde", "Bergondo", "Bragunde"</i> , por JOSEPH M. PIEL	493
<i>Contribución á bibliografía de J. M. Pintos</i> , por RAFAEL CHACÓN	495
<i>Un poema non coleccionado de Rosalía: "Dend'as fartas orellas do Mondego"</i> , por FERMÍN BOUZA BREY	499
<i>Encol da vila romana e necrópolis de Currás</i> , por MANUEL VIDAL VILLAVERDE	501
<i>Estado actual da cartografía en Galicia</i> , por A. C. AURIENSE LIBROS, por Xesús González Gómez, Salvador Lorenzana e Xulieta Gómez Paz	503
O REGO DA CULTURA	506
	516

A INFLUÉNCIA DO GALEGO SOBRE O SISTEMA VERBAL E NO USO DE CERTAS PERÍFRASES VERBAIS DO CASTELÁN DE GALIZA

1. INTRODUCCIÓN: MÉTODO E OBXECTIVOS

A longa dominación lingüística do castelán sobre o galego ten producido 'interferencias'^{*} non só na dirección imaxinábel Língua A-Língua B (castelán-galego), senón tamén Língua B-Língua A (galego-castelán), como acontece en xeral en toda situación de lenguas en contacto (Weinreich 1968). Até agora, sen embargo, os estudos sobre o tema teñen sido poucos e deficientes: 1.º, por unha parte, ás veces analizan conxuntamente os procesos de interferencia nos dous sentidos galego-castelán e castelán-galego, esquecendo que os fenómenos interlingüísticos responden a causas diferentes e operan de xeito diferente segundo cal sexa a *língua fonte* ('source language') da interferencia (L_F , en adiante) e a *língua obxectivo* ('target language', 'recipient language') (L_O , en adiante) na cal se intenta emitir unha mensaxe; 2.º, en segundo lugar, a nivel metodolóxico os traballos a miúdo prescindien, para a análise dos datos, dun contexto lingüístico e extralingüístico de fala que condiciona en grande medida o uso lingüístico individual, e, portanto, a producción de mensaxes 'interferidas'; 3.º, non mencionan nem poñen atención ao grau de bilingüismo do falante nem ao seu nivel de competencia lingüística en L_F e L_O ; e 4.º, limitan-se a sinalar —e, talvez, clasificar taxonomicamente— os fenómenos de 'interferencia', sen explorar metodicamente as suas causas nem intentar ofrecer unha explicación dos mesmos¹.

* Empregarei o termo 'interferencia' para me referir, nun sentido xeral, a todo fenómeno de modificación da estrutura —desde o nivel fonético até o léxico-semántico— dun segmento de discurso, ou de modificación da frecuencia de uso de determinado elemento ou construcción dunha lingua por influencia dunha segunda. Para maior precisión do concepto, ver más adiante o punto 2.

¹ García (1976), por exemplo, pretende cobrir nun so estudo as interferencias galego-castelán e viceversa en todos os niveis lingüísticos, amplitud de orientación que provoca a metódica superficialidade do seu traballo. Do mesmo xeito, Rabanal (1967) sinala rasgos fonéticos, morfolóxicos, sintáticos e léxicos do castelán de Galiza nun intento de conformar unha "gramática breve" do mesmo. Noia (1982), ainda que máis restrinxida, apresenta deficiencias metodolóxicas e de perspectiva de análise. Cotarelo (1927) e Abuín (1971) tratan unidireccionalmente os fenómenos de interferencia galego-castelán, mais o seu enfoque segue a ser taxonómico-descriptivo. Alonso (1966) basea-se a miúdo en criterios subxectivos e arremete acientíficamente contra do "mal uso" do castelán "de aversión galega" (:318s) por bilingües galego-dominantes, aos que adxudica unha subxacente ideoloxía de "teima" ao galego que provocaría as interferencias lingüísticas.

Este traballo tenciona contribuir a superar as deficiéncias dos estudos anteriores e propor algúnsas bases teóricas e metodolóxicas para futuras investigacións sobre o contacto lingüístico galego-castelán. Asumo a hipótese da existéncia dunha *interlíngua* (L_I , en adiante) (Selinker 1972) ou *sistema aproximativo* (Nemser 1971) entre galego e castelán, elaborado polos falantes de galego como língua fonte (L_F) no seu intento de producir mensaxes en castelán (L_O). Esta estrutura psicolóxica latente ("latent psychological structure", Selinker 1972: 33) a miúdo realiza-se lingüisticamente como mensaxes "agramaticais" respecto das regras gramaticais da língua obxectivo (castelán) ou que incluen elementos léxicos alleos a esta. En numerosos casos os errores na produción de mensaxes en L_O deben-se á influencia da L_F (galego). O meu propósito é analizar cómo este proceso interlingüístico afecta concretamente ao uso dos tempos verbais e dalgúnhas perifrases verbais temporais e aspectuais en mensaxes elaboradas por falantes bilíngües galego-dominantes, e postulo que este fenómeno de interferencia se manifiesta en: 1) a tendencia á simplificación do paradigma temporal e a redistribución de certas oposicións dentro do sistema verbal castelán; e 2) o desvío por parte do bilíngüe respecto da norma estándar do castelán no uso de certas perifrases verbais.

Dispoño dos datos escritos facilitados pola investigación previa (Abuín 1972, Alonso 1966, Cotarelo 1927, García 1976, Moralejo 1982, Noia 1982, Rabanal 1967, Rojo 1974...), e máis dos recollidos directamente en entrevistas orais a tres informantes —xóvenes de nivel universitario— aos que chamarei C1, C2 e CG3. C1 e C2 son falantes monolingües de castelán, de Bolivia e Venezuela, respectivamente; nunca antes estiveron expostos ao galego. CG3, pola contra, naceu e morou en Galiza durante case toda a sua vida; é tamén falante de castelán, pero comprende galego e pode falá-lo até certo punto; poderíamos dizer portanto que é bilíngüe con forte dominancia do castelán. Os tres foron submetidos a un cuestionario semellante de arredor de 40 preguntas. Para tentar de reproducir determinadas condicións de uso lingüístico existentes na Galiza *, a C1 e C2 preguntou-se-lles en castelán 'interferido' nos aspectos que nos ocupan. Así, por exemplo:

(1a) PREGUNTA: *¿Vas comer después de esta entrevista?* *

En troques, CG3 —a quien tamén se lle pediu responder en castelán— foi entrevistado directamente en galego:

(1b) P.: *¿Vas comer despoxis desta entrevista?*

* O presente traballo foi deseñado, levado á práctica e posteriormente traducido do seu orixinal en castelán en Buffalo, Nova York (EE. UU.).

* Nas mensaxes elaboradas por bilíngües non sempre falar de 'gramaticalidade' ou 'agramaticalidade' porque responden á intersección e superposición de duas séries de regras gramaticais (as de L_F e as de L_O) que "colapsan" parcialmente nunha *subgramática* específica: a de L_I (ver máis adiante o punto 3). Prescindiu-se portanto do asterisco * que indica agramaticalidade, e no seu lugar sullíñaronse as construccions ou formas interferidas: p. ex., *voy comer*, pola castelán estándar "voy a comer".

2. SOBRE 'INTERFERÉNCIA' E 'INTEGRACIÓN'

Mostran os estudos de bilingüística ou contacto de línguas unha abundancia de conceptos e tal diversidade de termos —moitas veces equivalentes— que en ocasións a investigación pode ver-se dificultada. Sen entrar nunha revisión dos anteriores, por unha banda aceptarei, como dixen, a hipótese da *interlíngua* de Selinker (1972); mais cos datos dos que se dispón non é doadoo ir máis alá, nen no tocante ao proceso aproximativo entre L_F e L_O (Nemser 1971), precisar por exemplo en que estadio interlingüístico se atopa o falante que produce —ou interpreta axeitadamente— oracións como

(2a) *No lo *doy terminado**

por (2b) *No lo consigo terminar.*

No plano puramente lingüístico, unha dicotomía importante é a referida ao continuum *interferencia/integración* dun elemento de L_F en L_O . Mackey (1970) sinala certeiramente ao respecto que: a) o grau de interferencia dun elemento ou construcción sobre unha L_O é inversamente proporcional ao seu grau de integración na estructura ou no léxico dessa língua; é dizer, construccions como a mencionada *voy comer* interferirán menos no sistema do castelán canto maior sexa a sua frecuencia relativa de uso, a nivel individual e social, respecto da estándar "voy a comer"; b) paralelamente ao devandito, canto máis previsíbel é a 'interferencia', menos 'interfire' (:201) *. Prescindirei, porén, de intentar precisar este grau de interferencia ou integración dos fenómenos analizados, pois polo de agora carecemos dos estudos detallados sobre o uso individual do castelán por monolingües e bilíngües que nos poderían facilitar os

* A pregunta é, sen dúbida, ¿interferencia respecto de qué? É claro que, por exemplo, a redistribución do uso do [ŋ] velar por falantes gallegos en emisións en castelán (o sintagma "un avión" realizado [Únəbión] en troques de [Únəbón]), ou mesmo de [ɛ] e [ɔ] (Abuín 1971) non produce en absoluto conflictivos comunicativos. Mais, ¿non 'interfire' dalgún xeito no proceso da comunicación, talvez só como sinal identificador da extracción non nativa do falante de castelán?

Quizais sexa pertinente establecer unha distinción, baseada no par de conceptos 'competencia lingüística' / 'competencia comunicativa', entre: 1) *interferencia na mensaxe*; e 2) *interferencia na comunicación* —que, desde o noso enfoque, presupon a existéncia dun fenómeno de interferencia na mensaxe—. Casos de 1) serían, por exemplo: a pronunciación sesante do castelán "merluza" ([merlúzə] por [merlúθə]) (Rabanal 1967: 27); a "gheada" en [áxwal] ou [áhwa] por [ágwal] ("agua") (:31); ou mesmo o uso do sufijo diminutivo "-iño" en "muchíño", "despuesiño" (:35; os sullíñados son meus). Un bon exemplo de interferencia na comunicación no-lo proporciona tamén Rabanal (1967: 47), ao referir "aquele diálogo anecdótico del gallego que va a Madrid y quiere hablar con un Ministro". Adapto do orixinal:

GALEGO-DOMINANTE: —¿Está el señor Ministro?

CASTELÁN-FALANTE: —No.

G.: —¿Y luego?

C.: —Y luego tampoco.

A locución galega "¿e logo?" é transferida como calco semántico ao castelán, traducida literalmente por "¿y luego?". Obviamente, a confusión produce-se pola distinta interpretación que c. (monolingüe en castelán) e g. (bilíngüe) lle confieren á locución. Xunto á interferencia puramente lingüística, aquí o que está polo menos deteriorado é a competencia comunicativa en castelán do bilíngüe a.

datos necesarios. De todos xeitos, sinalarei desde agora que certos fenómenos de *fossilización* lingüística (Selinker 1972)³ de construcciones castelás interferidas polo galego poden estar tan amplamente espallados entre a poboación de Galiza que teñan chegado a constituir-se xa en rasgos específicos dunha nova variedade do castelán:

Language contact can result in such far reaching changes that the affected language assumes a different structural type (Weinreich 1968: 42).

En concreto, a reducción do paradigma verbal e a existéncia de perifrases verbais diverxentes da norma estándar son feitos repetidamente mencionados como característicos do castelán de Galiza (Cotarelo 1927, Rabanal 1967, Rojo 1974). Problemas posteriores, non obstante, serán determinar: a) a sua frecuencia de aparición en contraste cos usos estándar do castelán na área galega; b) a posibel existéncia e relativa amplitud destes fenómenos noutras áreas de fala española⁴.

3. INTERFERÉNCIAS DO GALEGO SOBRE O SISTEMA VERBAL DO CASTELÁN

Mesmo Cotarelo (1927: 84) fala xa do “uso casi exclusivo de los tiempos simples en la conjugación de los verbos” do castelán da Galiza, e, no que nos ocupa, reduce así a flexión do verbo (:94):

FORMAS VERBAIS DO CASTELÁN DE GALIZA (1.ª conjugación)*

Indicativo	Presente [canto]
	Pretérito imperfecto [cantaba]
	Pretérito perfecto (forma simple) [canté]
	Futuro imperfecto [cantaré]
Imperativo	Presente [canta]
	Presente [cante]
Subxuntivo	Pretérito imperfecto [cantara, cantase]

Canto á existéncia de unicamente formas simples —mais non

³ Selinker (1972: 36s) caracteriza a *fossilización* (“fossilization”) de estruturas lingüísticas como un fenómeno polo cal, no proceso de aprendizaxe dunha L_0' , determinada forma ou estrutura fica detida —entre outras posibles causas, por interferencia da L_F' — nun estadio intermedio do proceso aproximativo entre a lingua fonte e a lingua obxectivo —é dizer, na *interlíngua* (L_I) do falante de L_F' —, “no matter what the age of the learner or amount of explanation and instruction he receives in the [target language = L_0']”. Estas estruturas fossilizadas, que son consideradas típicos ‘erros’ na aprendizaxe dunha segunda lingua, son potencialmente re-emerxentes mesmo cando teñen sido aparentemente erradicadas (“even when seemingly eradicated”).

Por exemplo, a aparición recorrente da “gheada” no castelán de bilíngües galegos é un caso de fossilización de patróns fonéticos e fonolóxicos. É posibel, mesmo, que o falante galego xamais aprenda a distinción fonolóxica entre /x/ ~ /g/ nos pares casteláns /pága/ ~ /páxa/, /lúa/ ~ /lúa/, etc.

⁴ Ver, por exemplo, en Lope Blanch (1972): “Sobre el uso del pretérito en el español de México” e “La reducción del paradigma verbal en el español de México”, pp. 127-139 e 141-155, respectivamente.

* Deixan-se aparte a formas non persoais e infinitivo, participio, xerúndio.

respecto dos seus usos—, o sistema corresponde-se co que propón Carballo (1979: 218s) para o galego:

FORMAS VERBAIS DO GALEGO (1.ª conjugación) **

Indicativo	Presente: falo
	Imperfecto: falaba
	Perfecto: falei
	Pluscuamperfecto: falara
	Futuro: falarei
	Condicional: falaria
Imperativo	Presente: fala
	Presente: fale
Subxuntivo	Imperfecto: falase
	Futuro: falar

Hemos ver deseguida como, en realidade, o “mal empleo” das formas compostas do verbo castelán que Cotarelo (1927: 94) atribue aos falantes galegos non é senón unha manifestación, na fala, da reconfiguración do sistema verbal operada na interlíngua do bilíngüe. Concretamente, esta remodelación do sistema pode ser debida a:

I. *Neutralización de oposiciones productivas* ou “abandonment of obligatory distinctions” (Weinreich 1968: 42s). Así, a inexisténcia da oposición entre formas temporais simples e compostas no galego induce ao falante a reducir a oposición castelá “canté”/“he cantado” a un único termo categorizado [$\pm$ PRESENTE] ou [$\pm$ PERFECTIVO]⁵ que se realiza en ambas formas (Alonso 1966: 319), en aparente *libre variación de uso*. Vexamos cómo CG3, falante bilíngüe, utiliza consecutivamente a forma simples e a composta no mesmo segmento de discurso:

- (3a) P.: ¿[E que fixeches] esta semana?
- (3b) CG3: Esta semana sí, *hice* algo, no recuerdo qué, pero probablemente *he hecho* algo.

En contraste, as respuestas dos monolíngües C1 e C2 seguiron a norma estándar castelá:

- (4a) P.: ¿Qué *hiciste* tú en tu vida? (por “qué has hecho”).
- (4b) C1: Hasta ahora *me he dedicado* a estudiar mayormente, ¿no?
- (5a) P.: Hoy *fuiste* al cine?
- (5b) C1: No, no *he ido* al cine.

** Idem, máis o infinitivo conxugado.

⁵ Lope Blanch (1927: 127ss) sinala que na Península a oposición entre “canté”/“he cantado” se establece en base aos valores *temporais* [$-$ PRESENTE] / [$+$ PRESENTE]; é dizer, “he cantado” expresaría unha acción pasada considerada no seu prolongamento ou duración até —ou relevancia en— o tempo real do presente. En México o sistema verbal evoluíu autonomamente até conformar a mesma oposición arredor dos valores *aspectuais* [$+$ PERFECTIVO] / [$-$ PERFECTIVO]. Dai a dobre subcategorización destas duas formas verbais que ofrezco.

Ou, máis claramente:

- (6) C2: ¿Qué he hecho en mi vida? He estudiado y... he viajado un poquito, pero no he viajado todo lo que he querido ni he estado en los sitios en que realmente he querido estar.

Outra manifestación da neutralización dunha oposición productiva é o uso interferido da forma simples do condicional por CG3 en:

- (7a) P.: Daquela, en 1945, ¿botarias ti a bomba [atómica] en Hiroshima se dependese da tua decisión?
 (7b) CG3: Probablemente sí, si *echaría* la bomba. Cualquiera lo hubiera hecho. De hecho lo hicieron.

En contraste:

- (8a) P.: Entonces, cuando fue la bomba atómica en Hiroshima, *echarías* (por “habrías echado”) tú la bomba si *dependiese* (por “hubiese, hubiera dependido”) de tu decisión?
 (8b) C1: Yo no la hubiera echado.
 (8c) P.: ¿Y hoy en día?
 (8d) C1: No lo haría tampoco.
 (8a) P.: Entonces [cuando ocurrió], ¿*evitarías* (por “habrías evitado”) el golpe de estado [en Chile]?, si *pudieras* (por “hubieras podido”), claro.
 (9b) C1: Si hubiera podido hacerlo, sí.
 (9c) P.: ¿Y hoy en día?
 (9d) C1: Sigo pensando... que trataría de evitarlo.

II. En combinación coa neutralización da oposición entre formas simples e compostas, o paradigma temporal do verbo castelán ve-se afectado, no modo indicativo, pola *incorporación dun novo membro ao subsistema*: a forma *tener + PARTICÍPIO*, transferida por *identificación interlingüística* (“interlingual identification”) (Weinreich 1968: 7s) coa perifrásis aspectual perfectiva-reiterativa galega *ter + PARTICÍPIO*, que, como hemos ver, no próprio galego pasou a connotar en muitos casos valores xa non aspectuais senón simplemente temporais:

GALEGO	acción rematada dentro do marco temporal do presente	aspecto reiterativo
cantei	±	—
teño cantado	+	±

CASTELÁN	acción rematada dentro do marco temporal do presente	aspecto reiterativo
canté	—	—
he cantado	+	—
tengo cantado	+	+

Como dixemos anteriormente, en principio non existirían no galego as formas verbais compostas, e a perifrásis *ter + PARTICÍPIO* tería un valor perfectivo enfático e reiterativo traducible en caste-

lán: a) pola perifrásis *tener + PARTICÍPIO*; ou b) pola forma composta *haber + PARTICÍPIO*, máis outros elementos de reforzo (Carballo 1979). Comparen-se:

(10a) Hoxe vin a María.	(10b) Hoy he visto a María.
(11a) Onte vin a María.	(11b) Ayer vi a María.
(12a) Tiña escoitado que a señora debe ser sempre a persoa más atendida.	(12b) Tenía oído que... la señora debe ser siempre la persona más atendida (Rojo 1974: 131).
(13a) Esa era outra cousa na que teño cavilado (:130).	(13b) Esa era otra cosa en la que he pensado mucho.

Por unha parte, Rojo (1974: 131) sinala que a perifrásis castelá, que ten que ser “*tener + participio* de un verbo *transitivo*” (ex. 12b) (o segundo subliniado é meu), apresenta unha baixa frecuencia de uso.

A perifrásis galega, pola contra: 1) é altamente productiva; 2) pode dar-se con verbos en uso intransitivo:

- (14) E xa teñen ido pedichar pola aldea (Rojo 1974: 130).

Por último, 3) a perifrásis galega perde o valor aspectual [+ REITERATIVO] —sempre presente na castelá— “cuando el auxiliar está en futuro o futuro hipotético” (:131), e chega a se corresponder sen máis coa forma composta castelá:

(15a) Se foras ti, díxome, xa te terías decatado.
(15b) Cando li saia, a sesión da tarde terá rematado.
(15c) Ti tamén terás escoitado ese roscar da xente.
(15d) Cando Rosario se decatara, a troula tería finado.

Coincido con Carballo (1979) e Rojo (1974) en que precisamente a necesidade de expresar mera perfectividade está a ser un dos factores decisivos na actual expansión de usos da perifrásis analizada —outro factor sería, por exemplo, a existéncia das formas compostas portuguesas con *ter*: “tenho visto”, “tenho andado”, etc. Indo máis alá, penso que, de feito, *ter* está constituindo-se no auxiliar habitual das formas compostas do verbo galego, incluíndo o presente perfecto de indicativo⁶:

⁶ Creo que X. M.ª Alvarez Cáccamo (1979, *Galego Cero*, Vigo: Castrellos) non acerta de todo cando, desde a sua perspectiva normativa comenta (:153s e 102) o uso do galego “teñío comido” como producto da interferencia do castelán. “Dende estruturas lingüísticas casteláis” (:153) o falante produciría máis probablemente “hei comido”, como Alvarez atinadamente aponta ao comentar a forma “había dicho” (:101). Mais, ¿por qué non buscar en primeira instancia no próprio galego a orixe ou causa fundamental do fenómeno? En estudos de bilingüismo, contacto de línguas ou lingüística comparada convén ser extremadamente cautos á hora de determinar e evaluar as causas das mudanzas dos patróns lingüísticos, e tentar de non sobreestimar a influéncia doutras(s) língua(s). Muitas veces é posibel asociar estes fenómenos a tendencias lingüísticas internas: no caso que nos ocupa, dentro da familia das lenguas romances, español, portugués, italiano, francés e catalán, por exemplo, posuén formas analíticas do tipo “he hablado”, “tenho falado” ou “hei falado”, “j’ai parlé”, etc., e a dualidade forma simples / forma composta.

Se, de todos xeitos, quere ver-se unha influéncia do castelán na forma “teñío comido”, é moi importante recordar que unha cousa é a *fonte* da interferencia e outra a sua *manifestación* nalgún(s) dos niveis lingüísticos da L_C. Mais que un “hipergaleguismo”, “teñío comido” parecería-me nese caso un “castelanismo morfolóxico”, posto que a *fonte* da interferencia sería a distinción de categorías gramaticais [-PRESNETE] / [+PRESNETE] que opera no castelán; mais, contodo, esta interferencia non se *manifestaría* no nivel léxico como no caso de “había dicho”.

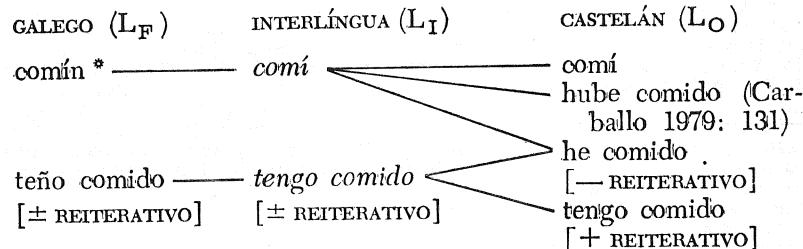
- (16a) Algunas dos factores que presionan contra o galego (...) *teñido* a súa contribución (...) en favor do prestixio (...) da língua (Ramón Piñeiro López, "A lingoaxe i as lingoas", en *Falemos galego, Antoloxía*, Vigo: Castrellos, 1973, 95-97. A cita corresponde á p. 96).
- (16b) Temos visto cómo cabe a consideración do galego e portugués como dous dialectos [ou] codialectos (Ricardo Carballo Calero, "O galego, unha lingua", ibidem, 100-102. A cita é das pp. 100s).

Así pois, no galego actual "teñido cantado" pasa a corresponderse tamén co "he cantado" castelán. En canto á interlíngua galego-castelán, a construcción galaica queda transferida como *tengo cantado*, con diferente distribución e maior frecuencia de uso ca da castelán estándar "tengo cantado".

Os datos recollidos parecen apoiar a hipótese anterior: en numerosos casos os informantes identifican a perifrase interferida *tener + PARTICÍPIO* ou a galaica *ter + PARTICÍPIO* —non só con valor reiterativo, senón simplemente perfectivo (ver 21a e 21b)— coa forma composta castelán *haber + PARTICÍPIO*, e producen-na como tal:

- (17a) P.: ¿Tes viaxado muito polos Estados Unidos?
 (17b) CG3: No, no he viajado, pero he viajado por España, he ido a Barcelona..., he estado trabajando en el campo un año.
- (18a) P.: ¿Tes ido mucho ao cine na tua vida?
 (18b) CG3: Sí, he ido muchas veces al cine.
- (19a) P.: ¿Tienes hecho (por "has hecho") muchas cosas que no te gustaron [en tu vida]?
 (19b) C1: Algunas..., hay unas cuantas cosas... que he hecho y que no me gustaron.
- (20a) P.: ¿Tienes ido mucho al cine en tu vida?
 (20b) C1: Sí, he ido al cine muchas veces.
- (21a) P.: ¿Tienes escrito (por "has escrito") algún trabajo últimamente?
 (21b) C1: No, este semestre no he escrito nada.

A nivel interlingüístico, xa que logo, as duas únicas formas de *L_I* *comí* e *tengo comido* —traducción directa das galaicas "comín" e "teñido comido", e con valores semellantes— manteñen as seguintes correspondencias coas formas verbais castelás:

III. Finalmente, e en conxunción cos factores I e II, a reconfiguración do sistema pode estar causada pola *extensión de valores* ou ampliación do ámbito significativo e distribución —e, polo tanto, frecuencia de uso— dunha forma preexistente. Como no caso de *tengo cantado*, asistimos á transferencia de usos —tamén por identificación interlingüística— da forma galaica "cantara" para ins-

* As líneas indican equivalencias bidireccionais entre elementos dos tres sistemas lingüísticos.

tancias onde a norma castelá determinaría o emprego da forma composta "había cantado":

- (22a) Cuando llegué a la estación ya *marchara* el tren (Cotarelo 1927: 95).
- (22b) Hacia una semana que mi padre *hablara* con el tuyo (Rabanal 1967: 39).

Lamíquiz (1972: 81ss) identifica dous valores da forma castelán "cantara": "cantara (1)", derivada etimolóxica directa do pluscuamperfecto latino, con valor factual e incluída no modo indicativo —forma que se corresponde co pluscuamperfecto galego—; e "cantara (2)", de modo subxuntivo e valor inactual, que, entre outros usos, pasou a cobrir os do case extinguido futuro de subxuntivo "cantare". Así (:64s):

- (23a) Vestía el traje que le confeccionara (1) Téllez el sastre.
 (23b) El trasatlántico que trajera (1) de Méjico al Indiano...
 (24) Miguel se sentía (...) inquieto ante la idea de que Ivonne despertara (2).

Sabemos, pois, que existe en castelán unha forma en "-ra (1)" equivalente á galaica, mais Lamíquiz mesmo (:85) sinala que o seu uso

se encuentra bien delimitado geográficamente en hablantes gallegos no culto, e incluso cultos, como sistema de situación coloquial.

De feito, nos *Sistemas Verbais III e IV* que propón (:86), "cantara" inclúe-se somente como forma de subxuntivo, cos seus correspondentes valores de inactualidade:

SISTEMA VERBAL DO CASTELÁN III

cantase	cantara	
	cante	
canté	cantaaba	cantaría
	canto	cantaré

Deste xeito, "cantara" non é máis unha forma de indicativo, senón somente pretérito imperfecto de subxuntivo, nun sistema que se configura como el (...) más extendido en el habla coloquial castellana de todos los niveles sociolingüísticos, culto, menos culto y no culto (:87).

No tocante ao galego, en troques, ainda que a nivel máis restrinxido se emprega tamén "cantara" como forma de subxuntivo, Carballo (1979: 212-222) e RAG-IIIG (1982: 67ss) destinan "cantase" para o imperfecto do citado modo verbal, e reservan "cantara" como pluscuamperfecto de indicativo:

- (25) ¿Ti xa naceras cando botaron a bomba atómica en Hiroshima?

Os usos da forma galaica, ademais, extendense a casos onde o castelán podería apresentar o perfecto simples "canté". Comparen-se:

GALEGO	CASTELÁN
(26a) ¿Estudaras antes para o exame que tiveches?	(26b) ¿Estudiaste antes para el examen que tuviste?
	(26c) ¿Habías estudiado antes para el examen que tuviste?

O seguinte cadro resume os valores das formas castelá “cantara (2)” e galega “cantara”:

MODO	ACTUALIDADE	TEMPORALIDADE
Cast. “cantara (2)’	Subxuntivo Indicativo	— ACTUAL + ACTUAL
Gal. “cantara”		POSPRETÉRITO ANTEPRETÉRITO

A nivel interlingüístico, a forma galega é transferida á L_I cos seus valores de actualidade e temporalidade de antepretérito. É precisamente a asociación da forma interferida cos valores diverxentes da homófona castelá a que causa a *interferencia na comunicación* (ver nota 2) cos falantes monolíngües C1 e C2:

- (27a) P.: Cuando vine a buscarte antes, *¿ya acabaras* (por “habías acabado”) tu trabajo... del día?
C1: (Silencio).
- P.: (A pregunta repite-se).
- (27b) C1: *¿Ya acabara* (con énfase)?
- (27c) P.: Sí, cuando... viniste... cuando vine antes a buscarte..., *¿ya acabaras* tu trabajo del día?
- (27d) C1: No, no te entiendo. ¿Que si ya había acabado?
- (27e) P.: Sí, eso.
- (27f) C1: No, todavía no..., tengo clases esta tarde.

3.1. Un proceso de adquisición de competencia interlingüística

Asistiremos agora a un proceso no que o falante, a través da sua exposición á interlíngua galego-castelán (manifestada neste caso nas formas *acabaras* —27a e 27c, *estudiaras* —28a— e *tuvieras* —29a—), vai progresivamente identificando a forma interferida e interpretando-a segundo un novo código diverxente do estándar do castelán. Dou en considerar este fenómeno —que axiña pasarei a detallar— como un *proceso de adquisición da competencia interlingüística*, parcialmente paralelo ao da adquisición das regras gramaticais internas da propia língua. De feito, na nosa conversa C1 pode estar reproduciendo até determinado punto o proceso que levaria a un castelán-falante de Galiza a producir oracións como

- (22a) Cuando llegué a la estación ya *marchara* el tren.

As dificultades na comunicación que observáramos en (27) reducen-se nun momento posterior da entrevista, cando C1 identifica a forma interferida co perfecto simples castelán:

- (28a) P.: *¿Estudiarias* antes para el examen [que tuviste hace tres semanas]?
- (28b) C1: *¿Que si estudié*?
- (28c) P.: Sí...
- (28d) C1: Sí, un poco.

Nunha segunda fase do proceso, C1, exposto constantemente a mensaxes interferidas por L_F , interpreta pasivamente a forma afectada asignando-lle xa os valores correspondentes, mais ainda non a produce:

- (29a) P.: *¿Tuvieras* que estudiar mucho para ese examen?
- (29b) C1: Sí..., [tu] tuve que estudiar un poco.

A xeito de comparación, o bilingüe CG3, pola sua parte, en ningún momento manifestou dificultade de comprensión da forma ga-

lega “cantara”, ainda que tampouco chegou a deixá-la interferir sobre o castelán das suas respostas:

- (30a) P.: *¿Ti xa naceras cando houbo o golpe [de estado en Chile]*?
- (30b) CG3: Sí, ya había nacido.
- (31a) P.: *Gostara-che muito aquela tortilla de patatas*?
- (31b) CG3: Sí, me había gustado muchísimo.

Ao cabo, nun terceiro estadio do proceso de adquisición da interlíngua —do cal non teño recollido exemplos orais directos referidos ao caso que nos ocupa—, o falante chegaría a *utilizar activamente*, é dicir, a *producir* a forma interferida:

- (22b) Hacía una semana que mi padre *hablara* con el tuyo.
- (32a) *Saliéramos* al caer la tarde (Cotarelo 1927: 95).
- (32b) ¡Qué bien lo *pasáramos* aquel verano! *Fuéramos* a Esteiro; *pasáramos* allí las fiestas (Rabanal 1967: 40).

A idea básica que subxace á miña hipótese é que a gramática da interlíngua —entendida como un *diasistema lingüístico*— non está constituída sinxelamente pola suma das regras gramaticais da L_F e da L_O (galego e castelán, respectivamente), senón que inclue unha *subgramática* ou *subsérie* de regras gramaticais diverxentes das da língua fonte e das da língua obxectivo. Podemos dizer portanto que unha interlíngua é un terceiro sistema *distinto* a L_F e L_O , e en consecuencia debemos asumir que existe un proceso de adquisición das suas regras específicas. Falo, neste sentido, de *competencia interlingüística* ou *competencia lingüística en L_I* como a capacidade do falante para interpretar e producir mensaxes que respondan ‘gramaticalmente’ ás regras de L_I . Por suposto, o carácterístico da interlíngua é que, como expresión dunha “estructura psicolóxica latente”, a sua subgramática pode variar —mesmo en grande medida— de individuo a individuo. Mais se unha estructura ou forma foi xa *fossilizada* (Selinker 1972; ver nota 3) por numerosos bilingües no seu intento de producción de mensaxes en L_O —como o *cantara* analizado—, o uso xeneralizado do elemento interferido está a asentar parcialmente as bases dunha *norma interlingüística*: unha nova norma que responde a un novo código e a unha nova regra ou serie de regras gramaticais *.

En resumo, postulo, como no caso da adquisición dunha segunda lingua, a existéncia dun *proceso de adquisición das regras interlin-*

* Por exemplo, a nosa nova regra subcategorizaria o pluscuamperfecto de indicativo de L_I *cantara* como a forma estándar castelá “había cantado”, mais sen o subcompoñente ‘haber -do’. Así, seguindo a Hadlich (1975: 86ss):

“*cantara*” = [-perfectivo] [+pasado].
A sua matriz de rasgos coincidiría agora coa matriz do imperfecto “*cantaba*”, co que talvez compriría introducir un novo rasgo [$\pm$ anterioridade], dada a imposibilidade de recorrer ao rasgo [$\pm$ subsecuencia] para distinguirmos ambas as duas formas, igualmente subcategorizadas [-sub]. O par “*cantara*” / “*cantaba*” ficaría finalmente subcategorizado do seguinte xeito:

Pluscuamperfecto “*cantara*” = [-perfvl] [+pasado] [+anterior].
Imperfecto “*cantaba*” = [-perfvl] [+pasado] [-anterior].

Esta redistribución da oposición, sen embargo, afectaría a outras oposiciones do sistema, co que teríamos de re-subcategorizar outras formas do paradigma, etcétera.

güísticas, que se pode deter en calquera dos estádios mencionados e que sintetizo a continuación:

FASES DO PROCESO DE ADQUISICIÓN DE COMPETÉNCIA EN L_I

Fase 0:	— comprensión : Exemplos (27a-d) e (28a-b)
Fase 1:	+ comprensión : Exemplo (29a-b)
Fase 2:	+ comprensión + producción : Exemplos (22b), (32a) e (32b)

4. PERÍFRASES CALEGAS TRANSFERIDAS AO CASTELÁN DE GALIZA: XENERALIDADES

Várias son as razóns que xustifican o analizarmos nun mesmo traballo as interferencias do galego sobre o sistema verbal e sobre algunas perifrases temporais e aspectuais do castelán: 1. As fronteiras tanto formais como semánticas entre 'formas verbais' e 'perífrases' son incertas: a) a nivel de estructura sintáctica, non hai nada que distinga duas construccions como "lo tengo escuchado varias veces" e "lo he escuchado varias veces", 'mais só esta última é considerada forma verbal composta; b) no nivel semántico, os valores da perífrase *ir a + INFINITIVO* e do futuro simples de indicativo, por exemplo, son perfectamente intercambiábeis en muitos casos, até o punto de que podemos xa falar dun *futuro sintético* ("te diré la verdad") e un *futuro analítico* ("te voy a decir la verdad") casteláns; c) diacronicamente, as formas compostas castelás proceden de perifrases latinas: HABEO SCRIPTUM > *he escrito*. 2. Tanto formas verbais como perifrases expresan simultaneamente nocións temporais e aspectuais; a reconfiguración dos seus sistemas nunha L_I por parte de falantes bilíngües evidencia polo menos unha verbalización —se non unha conceptualización— diferente dos procesos temporais.

Posto que este estudio non procura ser exaustivo, limitarei-me a expoñer algunas consideracións sobre a influéncia do galego no uso —e criación— das perifrases aspectuais de L_I *venir de + INFINITIVO*, *dar + PARTICÍPIO* e *seguir a, estar a e andar a + INFINITIVO*, e más da temporal *ir + INFINITIVO*, todas elas de ampla presencia e repetidamente sinaladas como características do castelán de Galiza.

4.1. *Venir de + INFINITIVO*

A perífrase aspectual perfectiva galega *vir de + INFINITIVO*, paralela á francesa *venir de + INFINITIVO*, é transferida á interlíngua galego-castelán cos seus valores aspectuais, semellantes aos da perífrase castelá *acabar de + INFINITIVO*. Como en castelán, existe tamén en galego a construcción *vir de + INFINITIVO* onde o verbo conserva o seu significado léxico de 'movimento' (33a), mais me centrarei no uso por bilíngües e monolíngües da perífrase perfec-

tiva, onde o verbo 'auxiliar' está xa 'gramaticalizado'⁷. Comparen-se:

GALEGO	CASTELÁN
(33a) Viña de sacar a agua do pozo [+ MOVIMENTO]	(33b) Venía de sacar el agua del pozo [+ MOVIMENTO] (Rojo 1974: 127).
(34a) A decisión que veño de tomar [+ PERFECTIVA]	(34b) La decisión que acabo de tomar [+ PERFECTIVA] (:127).
(35a) Acababa de sair o sol	(35b) Acababa de salir el sol [+ PERFECTIVA] (:124).

Como hemos ver, as interferencias producirán-se pola identificación entre a construcción interlingüística *venir de + INFINITIVO* —que, como a galega, pode cobrir valores tanto perfectivos como de movimiento— e a construcción homófona castelá (33b). Vexamos, como mostra, de que xeito se transferiría á interlíngua a oración (34a):

(34c) La decisión que vengo de tomar [+ PERFECTIVA].

Mesmo nos casos en que a construcción é semanticamente ambigua, o monolíngüe vai interpretá-la segundo a estructura léxico-semántica do castelán: as seguintes respostas de falantes monolíngües (36-38) incluen sobretodo verbos de movimiento:

- (36a) P.: ¿Vienes de comer ahora? (ambigua: tanto "acabas de comer" como "llegas del lugar donde has comido", segundo a subgramática da interlíngua).
- (36b) C1: Sí, sí vengo de comer (C1 en efecto chegara do comedor universitario había pouco).

Xustamente a continuación, C1 amosa unha lóxica resisténcia a interpretar a perífrase como perfectiva a pesar da presenza doutros elementos léxicos (p. ex. "lo último", en 37a) que axudarian a clarificar o seu sentido:

- (37a) P.: ¿Qué es lo último que vienes de hacer (por "acabas de hacer"), entonces?
- (37b) C1: [ak] (por "acabo"?), vengo de comer.
- (37c) P.: Pero aquí (énfase), por exemplo, en esta habitación, ¿qué es lo último que vienes de hacer?
- (37d) C1: Entré al baño antes de venir, y acá estaba leyendo unas...

As respostas de C2 son ainda máis sintomáticas en canto á presenza de verbos de movimiento:

- (38a) P.: ¿Qué vienes de hacer ahora?
- (38b) C2: Vengo de tratar de ir a la peluquería... fui a tres peluquerías y las tres estaban cerradas.
- (38c) P.: Y en la casa misma, ¿qué vienes de hacer?
- (38d) C2: A comer, vine a comer.

As conclusións, pois, parecen claras: a) usada con valores perfectivos, a perífrase interlingüística *venir de + INFINITIVO* (37a, 37c,

⁷ Para unha crítica do concepto 'auxiliar' na lingüística hispánica, ver por exemplo Hernanz (1980). A lingüista critica a adaptación mimética do concepto —elaborado pola lingüística americana sobre a base sintáctica do inglés— nos estudos de lingüística hispánica. Segundo Hernanz, as fronteiras entre os significados 'léxicos' e 'gramaticais' dalgúns verbos e os seus usos en construccions de infinitivo son tan incertas que ao cabo identifica os 'auxiliares' "venir", "ir", etc., cos aspectuais "suceder", "ocurrir", "resultar"..., e propón (:432) unha mesma representación subxacente para ambos os dous tipos de construccions: as aspectuais ("sucedió que el pueblo se amotinó", :432) e as perifrases de infinitivo ("Pepa acaba de hacer la cena", :433).

38a e 38c) é un *calco semántico* da galega; b) os fenómenos de interferencia lingüística e comunicativa deben-se neste caso á gramaticalización do auxiliar na construcción de L_1 *venir de + INFINITIVO*, frente á conservación do significado léxico de “venir” na construcción castelá; e c) en oracións ambíguas —e sen elementos contextuais ‘desambigüizadores’— o falante tende a interpretar a construcción de acordo aos patróns da sua língua dominante: en todos os casos Cl e C2 detiveron-se na Fase 0 do proceso de adquisición de competéncia interlingüística.

4.2. *Dar + PARTICÍPIO*

A perífrase perfectiva *dar + PARTICÍPIO* é “una de las construcciones más características del gallego y del castellano hablado en Galicia” (Rojo 1974: 133). Cando se produce en castelán, claramente é tamén un *calco semántico* da mencionada construcción galega, mais, como veremos, as causas da sua transferéncia á L_O e da sua presencia na L_I son algo distintas ás dos casos analizados até agora, e deben considerar-se en razón directa á *disponibilidade* (“availability”, Mackey 1970) da construcción na língua obxectivo. Neste caso, o grau de disponibilidade da forma transferida é practicamente cero, pois a construcción non existe en absoluto en castelán, nentan sequer con outra distribución. Carballo (1979; 315s) ofrece as seguintes oracións galegas e as suas equivalencias en castelán:

GALEGO	CASTELÁN
(39a) A ver se das bebido _____	(39b) Veamos si eres capaz de beber todo este vino.
(40a) Hoxe non dou chegado _____ a Lugo.	(40b) No cuento con poder llegar a Lugo en la jornada de hoy.

O tratamento que recebe a perífrase na interlíngua é o seguinte:

GALEGO	INTERLÍNGUA	CASTELÁN
(41a) Non dou rematado o traballo *.	(41b) No <i>doy terminado</i> el trabajo.	(41c) No consigo terminar (totalmente) el trabajo.

Como podemos observar, o matiz “progresivo-perfectivo” (Carballo 1979: 315) da acción verbal é expresado en galego mediante un mero verbo auxiliar. En contraste, o castelán recorre a: 1) diversas perifrases *de infinitivo* e non de particípio (“ser capaz de”, “conseguir”, “poder”, etc.); e 2) a miúdo, a outros elementos de reforzo: “todo” (39b), “totalmente” (41c). Probabelmente, por razóns de economía lingüística, a concreción significativa da construcción galega —xunto ao seu espallado uso— é factor decisivo na relativa productividade e frecuencia de uso da construcción interlingüística (41b) “no *doy terminado* el trabajo”; mais isto non necesariamente indica, como asegura Moralejo (1982: 227) que “quen di *no soy hecho* (...) tamén (...) fala o galego”. En realidade, polo de agora carecemos de datos para determinar se unha construcción ou forma interferida

* Rojo (1974: 133) sinala que a perífrase apresenta-se con maior frecuencia en oracións negativas e interrogativas, mesmo interrogativas indirectas —exemplos (39a), (40a) e (41a)— que en oracións afirmativas assertivas.

dada pertence xa de feito ao idiolecto de monolíngües en castelán.

Nas nosas entrevistas, nun primeiro momento os falantes monolíngües, como é de supoñer, non interpretaron axeitadamente —é dizer, de acordo á norma interlingüística— a perífrase interferida. Sen embargo, observemos novamente o proceso de adquisición da interlíngua operado por Cl e C2, que se detén en todos os casos na Fase 1 de [+ comprensión]:

- (42a) P.: ¿*Das terminado* fácilmente tus trabajos? (“¿consigues terminar fácilmente tus trabajos?”).
- (42b) C2: ¿Cómo?
- (42c) P.: Si *das terminado* fáciles tus trabajos.
- (42d) C2: ¿Eh?, sí, los termino fáciles.
- (43a) P.: Cuando vas al cine, ¿*das terminadas* las películas, o... te vas antes, o...?
- (43b) C1: ¿Que si espero... hasta que... termines? (por “terminen”).
- (43c) P.: [mm] (asentimiento).
- (43d) C1: Hasta que empiezan a pasar el... repertorio.

CG3, pola contra, identifica perfectamente a perífrase, mais non a produce:

- (44a) P.: ¿Diches rematado facilmente o teu último traballo?
- (44b) CG3: Eh, no, muy difícil, no lo he terminado, no terminé mi último trabajo.

De novo, as diferentes fases do proceso fican exemplificadas do seguinte xeito:

- Fase 0: [- comprensión, — producción]: Exs. (42b) e (43b).
- Fase 1: [+ comprensión, — producción]: Exs. (42d), (43d) e (44b).

4.3. *Estar a, andar a e seguir a + INFINITIVO; ir + INFINITIVO*

Hai, ao cabo, unha serie de perifrases interferidas —tamén citadas por Cotarelo (1927), Rabanal (1967), Rojo (1974), etc.— que non ofreceron ningunha dificultade de interpretación aos entrevistados, talvez porque as diferencias formais e estructurais entre as construccions de L_O e de L_I se dan non no nivel do verbo auxiliar —coincidente en ambos os dous sistemas e de claro contido—, senón no segundo subcomponente do Auxiliar: o morfema *-ndo* (de xerúndio) en castelán, frente a *a -r* (de infinitivo) en galego e interlíngua, para as perifrases con “estar”, “andar” e “seguir” *; e a simples omisión da preposición *a* na perífrase de futuridade de L_I “voy comer”:

GALEGO	L_I	CASTELÁN
(45a) Está a _____	(45b)	(45c) Está a _____ dormir. (Rabanal 1967: 46).
(46a) Anda a _____	(46b)	(46c) Anda a _____ pedir. (46d) Anda a _____ gritar.
(47a) Seguía a _____	(47b)	(47c) Seguía a _____ gritando. (Rojo 1974: 119).
(48a) Imos ver **.	(48b)	(48c) Vamos ver _____ (Rabanal 1967: 45).

* Existen, como en castelán, perifrases equivalentes construídas con xerúndio (“está durmindo”, “anda pedindo”, etc.), mais precisamente para os propósitos deste traballo limítame a considerar as perifrases divergentes.

** Idem “imos... a ver”, mais esta construcción somente se da cando o auxiliar e o infinitivo están alonxados. Nos demás casos debemos falar de “castellanismo” (Rojo 1974: 89).

Vexamos, nun par de exemplos tirados das nosas entrevistas, como os informantes non manifestan ningunha dificultade de interpretación das expresións interlingüísticas:

- (49a) P.: ¿Quieres que sigamos *a hablar* (por "hablando") un poco más?
- (49b) C1: Sí, como quieras..., podemos seguir... hablando un poco más.
- (50a) P.: ¿Qué andas *a hacer* (por "haciendo") últimamente?
- (50b) C2: Pues nada, he ido a la universidad, me he venido *a casa*..., éste... voy a casa de unos amigos...

Deterei-me algo máis na análise da perifrasis de futuridade xeral *ir + INFINITIVO*, correspondente á castelá con preposición "a" e que se apresenta na L_I interferida formalmente tamén como *ir + INFINITIVO* (48b). Cotarelo (1927: 97 e 109) ofrece máis exemplos desta frecuente construción:

- (51a) Voy *ver* si acabó.
- (51b) Vamos *mandar* que vengan.
- (51c) Fueron *quitar* la cancilla.
- (51d) Voy *buscar* una caldera de agua.

En ningún caso os nosos entrevistados a produciron:

- (52a) P.: ¿Y vas *ir* (por "vas a ir") al cine hoy?
- (52b) C1: Hoy no, no voy a ir al cine... mañana creo que voy a ir al cine.
- (53a) P.: ¿Vas *ir* al cine esta semana?
- (53b) C2: Sí, voy a ir el martes por la noche.
- (54a) P.: ¿Vas *ir* a Nova York?
- (54b) CG3: No, no voy a ir a Nueva York.

En definitiva, os tres entrevistados semellan estar —como noutrós casos de exposición a construcións interferidas— na Fase 1 de [+ comprensión] interlingüística. Sen embargo, nos bilíngües galegos que, por constante exposición á L_F, chegan á fase de [+ producción], factores coadxuvantes ao seu uso —e talvez á sua fossilización— poden ser:

1. No plano sintagmático, en galego o verbo "ir" só aparece xunto coa preposición "a" nun tipo de construción, con valores de 'movimento': exemplo (55a) do seguinte cadro que ilustra as posíbeis distribucións de "ir" en galego e castelán. De maior a menor grau de gramaticalización do verbo:

DISTRIBUCIÓN DE "IR" EN GALEGO E CASTELÁN

GALEGO	VALORES SEMÁNTICOS	CASTELÁN
(55a) Foi ao campo.	MOVIMENTO	(55b) Fue al campo.
(56a) Vai lonxe.	MOV. + SITUACIÓN	(56b) Va lejos.
(57a) Vai no cine.	MOVIMENTO + SITUACIÓN	(57b) Fue al cine. (57c) Está en el cine.
(58a) Fun pechar a porta (Rojo 1974: 89).	MOVIMENTO	(58b) Fui a cerrar la puerta.
(59a) Vou tomar a miña derradeira decisión (:89).	INTENCIONALIDADE + FUTURIDADE	(59b) Voy a tomar mi última decisión.
(60a) Moito se vai rir esta noite (:90).	FUTURIDADE	(60b) Se va a reir mucho esta noche.

2. No plano paradigmático, as más frecuentes perifrasis galegas de futuridade son (Rojo 1974):

- haber + INFINITIVO* (futuridade xeral)
- haber de + INFINITIVO* (futuridade xeral ou inmediata)
- querer + INFINITIVO* (futuridade inmediata).

Ningunha delas se constrúe tampouco coa preposición "a". Existe, é certo, a perifrasis temporal *haber a + INFINITIVO* no mesmo paradigma, mais esta construcción é "prácticamente inusitada en toda Galicia" (:96). Rabanal (1967: 45s) achega-se só parcialmente á interpretación do fenómeno que analizamos cando afirma que as construcións do tipo "vamos *ver*" se producen

por analogía con oraciones infinitivas completivas y afines, tipo *queremos ver, solemos pedir*.

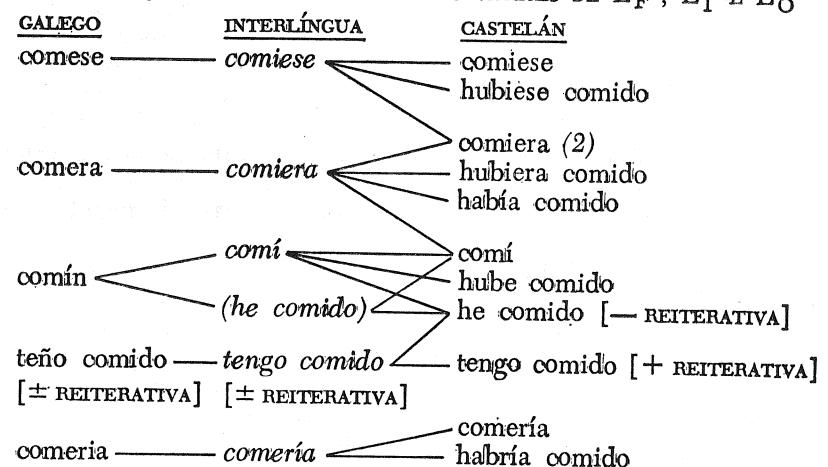
En realidade, cómpre precisarmos máis a afirmación anterior: tanto factores distribucionais —usos de "ir"— como paradigmáticos —série de perifrasis de futuridade— poden favorecer a tendéncia do falante de Galiza á elisión —análogica— da preposición castelá "a", e, xa que logo, á produción da perifrasis interferida *ir (Ø) + INFINITIVO*.

5. CONCLUSÓNS

5.1. Específicas

1. Respecto do sistema verbal castelán na interlíngua galego (L_{F'}) - castelán (L_O), parece observar-se unha redistribución das oposiciones entre as formas verbais por: I) neutralización de oposiciones productivas ou "abandonment of obligatory distinctions" (Weinreich 1968); III) incorporación de formas transferidas da L_F; e III) ampliación do ámbito significativo de formas preexistentes. A reconfiguración do sistema fica *a grosso modo* expresada no seguinte

CADRO DE EQUIVALÉNCIAS ENTRE FORMAS VERBAIS DE L_F, L_I E L_O *

* Prescindiu-se de representar as formas verbais que aparentemente non amosan mudanza de valores na L_I ("como", "comía", "comeré"...). O cadro non procura ser completo.

Perden-se as distincións entre formas simples e compostas; incorpora-se a forma *tengo comido*, mesmo ás veces sen valor reiterativo; a forma *comiera* torna-se profundamente polisémica.

2. As perifrases aspectuais perfectivas da L_I *venir de + INFINITIVO* e *dar + PARTICÍPIO* son calcos semánticos das correspondentes galegas; a diferente productividade e frecuénzia de uso da unha e máis da outra están en razón directa da sua existéncia ou non existéncia, 'disponibilidade' ou 'non disponibilidade' no sistema castelán, e, portanto, da sua maior ou menor *probabilidade de transferéncia* ("likelihood of transfer").

3. A perífrase de futuridade de L_I *ir + INFINITIVO* é resultado dunha transferéncia da correspondente galega; de novo, as razóns para a sua incorporación ás mensaxes en castelán deben procurar-se no ámbito das relacóns sintagmáticas e paradigmáticas que establecen a citada construcción e os seus constituyentes.

5.2. Xerais

1. Posto que a L_I posui unha subgramática específica e diversa das gramáticas de L_F e L_O polo menos nalgúns aspectos, postulo a existéncia dun proceso psicolinguístico de *adquisición de competencia interlingüística* —e mesmo dunha *norma interlingüística*— en falantes de comunidades que, como a galega, amosan unha alta percentaxe de bilingüismo individual e unha contínua e constante interferéncia mútua das línguas en conflito; este proceso pasaría polas Fases 0 [— comprensión, — producción], 1 [+ comprensión, — producción] e 2 [+ comprensión, + producción].

2. Non podemos precisar até que punto as construccóns ou formas interlingüísticas estudiadas —ou outras caliskera— 'interfieren' ou están 'integradas' no sistema do castelán até disponermos de datos referidos á sua frecuénzia de uso por castelán-falantes de Galiza (bilingües e máis monolingües) en relación ao uso das formas estándar. Porén, toda a bibliografía manexada ao respecto (Alonso 1966, Cotarelo 1927, García 1976, Lamíquiz 1972, Moralejo 1982, Rabanal 1967, Rojo 1974) sinala que a meirande parte dos fenómenos analizados son mui frecuentes e característicos da área galega; cando menos podemos afirmar, por conseguinte, que son xa rasgos constitutivos da fala dunha alta percentaxe de castelán-falantes de Galiza.

3. A penetración do galego no castelán ten afectado mesmo a un sistema morfolóxico —o verbal— aparentemente mui resistente aos cambios —sobretodo de natureza filoxenética— por estar constituído por séries cerradas de elementos; en consecuencia, tamén a estructura sintáctica do castelán se ve afectada; isto testemuña unha influéncia *do galego sobre o castelán* maior do que se ten investigado até agora, e digna de todo estudo.

4. Finalmente, os fenómenos interlingüísticos analizados —modificación do paradigma temporal do verbo castelán, incorporación

de novas construccóns ao sistema perifrásitico verbal castelán e produción de outras formalmente diverxentes— implican unha *verbalización* —se non unha *conceptualización*— diferente dos procesos temporal-aspectuais da acción verbal, verbalización que en última instancia responde aos patróns léxico-semánticos da língua galega.

CELSO ÁLVAREZ CÁCCAMO

State University of
New York at Buffalo

REFERÉNCIAS

- ABUÍN SOTO, M. 1971. "El castellano hablado en las Rías Bajas Gallegas", *Archivum* 21, 171-206.
- ALONSO MONTERO, X. 1966. "Ensaio de Bilingüística: galego e castelán frente a frente", *Grial* 13, 314-336.
- CARBALLO CALERO, R. 1979. *Gramática elemental del gallego común*. Vigo: Galaxia, 7.ª ed.
- COTARELO VALLEDOR, A. 1927. "El castellano en Galicia (Notas y observaciones)", *Boletín de la Real Academia Española* 14, 82-136.
- GARCÍA, C. 1976. "Interferencias lingüísticas entre gallego y castellano", *Revista de la Sociedad Española de Lingüística* 6, 327-343.
- HADLICH, R. L. 1975. *Gramática transformativa del español*. Madrid: Gredos.
- HAUGEN, E. 1950. "The Analysis of Linguistic Borrowing", *Language* 26, 210-231.
- HAUGEN, E. 1970. "Linguistics and Dialinguistics". En J. E. Alatis (ed.). 1970. *Bilingualism and Language Contact. Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics 1970*. Washington: Georgetown University Press, 1-12.
- HERNÁNZ, M.ª L. 1980. "Las perifrasis verbales de infinitivo en español: hacia una posible solución transformacional", *Revista Española de Lingüística* 10.2, 411-443.
- LAMÍQUIZ, V. 1972. *Morfosintaxis estructural del verbo español*. Sevilla: Publicaciones de la Universidad de Sevilla.
- LOPE BLANCH, J. M. 1972. *Estudios sobre el español de México*. México: Universidad Nacional Autónoma de México.
- MACKEY, W. F. 1970. "Interference, Integration and the Synchronic Fallacy". En J. E. Alatis (ed.). 1970. *Bilingualism and Language Contact. Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics 1970*. Washington: Georgetown University Press, 195-227.
- MORALEJO ÁLVAREZ, J. J. 1982. *A lingua galega e os seus problemas*. Vigo: Galaxia.
- NEMSER, W. 1971. "Approximative Systems of Foreign Language Learners". En J. C. Richards (ed.). 1974. *Error Analysis. Perspectives on Second Language Acquisition*. London: Longman Group Ltd., 55-63. Reimpreso de *JRAL* 9.2 (maio 1971).
- NOIA CAMPOS, M.ª C. 1982. "Interferencias léxicas entre as linguas galega e castelá", *Grial* 75, 91-99.

- RABANAL, M. 1967. *Hablas hispánicas. Temas gallegos y leoneses*. Madrid: Alcalá.
- REAL ACADEMIA GALEGA - INSTITUTO DA LINGUA GALEGA. 1982. *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego*. Vigo: RAG-ILG.
- RICHARDS, J. C. 1972. "Social Factors, Interlanguage, and Language Learning". En J. C. Richards (ed.). 1974. *Error Analysis. Perspectives on Second Language Acquisition*. London: Longman Group Ltd., 64-91. Reimpreso de *Language Learning* 22.2, 159-188.
- ROJO, G. 1974. *Perífrasis verbales en el gallego actual. Verba. Anejo 2*. Santiago: Universidad de Santiago de Compostela.
- SELINKER, L. 1972. "Interlanguage". En J. C. Richards (ed.). 1974. *Error Analysis. Perspectives on Second Language Acquisition*. London: Longman Group Ltd., 31-54. Reimpreso de *IRAL* 10.3 (1972).
- WEINREICK, U. 1968. *Languages in Contact: Findings and Problems*. The Hague: Mouton.

